مجله علم سنجی کاسپین
Caspian Journal of Scientometrics
e-ISSN: 2423-4710 p-ISSN: 2383-157X

Co-word Analysis of Scientific Outputs in the Field of Bibliotherapy in Web of Science

Soheila Khoeini (PhD student) [1], Alireza Noruzi (PhD) [1], Zeinab Jozi (MA) [2]*, Ismael Mostafavi (PhD) [3]

1. Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Shahed University, Tehran, Iran.
3. Department of Knowledge and Information Science, Yazd University, Yazd, Iran.

Article Type:
Research Paper

Received:
3 Oct. 2021
Revised:
9 Feb. 2022
Accepted:
13 Feb. 2022

ABSTRACT

Background and aim: Scientometric studies are one of the most efficient methods of scientific evaluation in a valid scientific database. Therefore, the aim of this study was to analyze the co-word analysis of scientific outputs in the field of bibliotherapy in the Web of Science (WoS).

Materials and methods: This scientometric study was conducted using library methods and network analysis. The statistical population of this study included all documents indexed in the WoS with the subject of bibliotherapy from 1975 to 2020. Data were analyzed using Excel, Pajek, UCINET, Netdraw and VOSviewer softwares.

Findings: The results showed that the scientific outputs in the field of bibliotherapy had no appropriate growth rate, and the growth rate of the total scientific outputs in this field was 3%. The field of "psychology" was the most active one with the production of 49% of bibliotherapy studies. Based on the study of the co-word network in the field of bibliotherapy, six thematic clusters were identified. The "Bibliotherapy for children" cluster with 1013 keywords was recognized as the largest cluster, and the "Bibliotherapy" keyword with 543 frequencies was the most frequent keyword. The "Bibliotherapy" and "Depression" keywords with 153 frequencies had the most co-word occurrence. The network density was 1.26. Moreover, the keywords of bibliotherapy, depression and self-help had the highest rank centrality (100, 85.417 and 82.292), betweenness centrality (11.194, 5.378 and 4.310) and closeness centrality (100, 87.273 and 84.956), respectively.

Conclusion: The trend of bibliotherapy studies was poor, and the medical fields had not paid much attention to its use in the treatment of diseases. Therefore, it is necessary for health policy makers to take the necessary plans to improve and strengthen bibliotherapy studies in all areas.

Keywords: Scientific outputs, Bibliography, Thematic clusters, Co-word analysis, Bibliotherapy

Cite this article: Khoeini S, Noruzi A, Jozi Z, Mostafavi I. Co-word Analysis of Scientific Outputs in the Field of Bibliotherapy in Web of Science. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2022; 9(1): 13-28.

© The Author(s).
Publisher: Babol University of Medical Sciences

*Corresponding Author: Zeinab Jozi
Address: Shahed University, Persian Gulf Highway, Tehran, Iran.
E-mail: zeinab.jozi@shahed.ac.ir

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

مجله علم‌سنجی کاسپین
Caspian Journal of Scientometrics
e-ISSN: 2423-4710 p-ISSN: 2383-157X
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بابل

تحلیل هم‌واژگانی بروندادهای علمی حوزه کتاب‌درمانی در پایگاه وب‌آوساینس

سهیلا خوئینی (PhD student) [۱]، علیرضا نوروزی (PhD) [۱]، زینب جوزی (MA) [۲*]، اسماعیل مصطفوی (PhD) [۳]

۱. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲. دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
۳. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

سابقه و هدف: مطالعات علم‌سنجی یکی از کارآمدترین روش‌های ارزشیابی علمی در پایگاه اطلاعاتی علمی معتبر است. بنابراین هدف از پژوهش حاضر تحلیل هم‌واژگانی بروندادهای علمی حوزه کتاب‌درمانی در پایگاه وب‌آوساینس است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع علم‌سنجی است که با روش‌های کتابخانه‌ای و تحلیل شبکه انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمام مدارک نمایه‌شده در پایگاه وب‌آوساینس در حوزه موضوعی کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۱۹۷۵ تا ۲۰۲۰ است. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Excel، Pajek، UciNet، Netdraw و VOSviewer تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج حاکی از آن است که تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی از نرخ رشد مناسبی برخوردار نیستند و نرخ رشد کل تولیدات علمی این حوزه برابر با ۳ درصد بود. حوزه «روانشناسی» با تولید ۴۹ درصد از مطالعات کتاب‌درمانی به عنوان فعال‌ترین حوزه شناخته شد. از مطالعه شبکه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی شش خوشه موضوعی شناسایی شد که خوشه «کتاب‌درمانی برای کودکان» با فراوانی ۱۰۱۳ کلیدواژه به عنوان بزرگ‌ترین خوشه شناخته شد و کلیدواژه کتاب‌درمانی با ۵۴۳ فراوانی پرتکرارترین کلیدواژه بود. کلیدواژه‌های کتاب‌درمانی و افسردگی با ۱۵۳ رخداد، دارای بیشترین هم‌رخدادی بودند. چگالی شبکه برابر با ۱/۲۶ محاسبه شد. همچنین کلیدواژه‌های کتاب‌درمانی، افسردگی و خودیاری به ترتیب دارای بیشترین مرکزیت رتبه (۱۰۰، ۸۵/۴۱۷ و ۸۲/۲۹۲)، مرکزیت بینابینی (۱۱/۱۹۴، ۵/۳۷۸ و ۴/۳۱۰) و مرکزیت نزدیکی (۱۰۰، ۸۷/۲۷۳ و ۸۴/۹۵۶) بودند.

نتیجه‌گیری: روند مطالعات در زمینه کتاب‌درمانی ضعیف بود و حوزه‌های پزشکی چندان توجهی به کارگیری آن در درمان بیماری‌ها نداشته‌اند. بنابراین لازم است سیاست‌گذاران حوزه سلامت برنامه‌ریزی‌های لازم را برای بهبود و تقویت مطالعات کتاب‌درمانی در تمامی حوزه‌ها اتخاذ نمایند.

دریافت: ۱۴۰۰/۷/۱۱
ویرایش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰
پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۴

واژگان کلیدی: بروندادهای علمی، کتاب‌سنجی، خوشه‌های موضوعی، هم‌رخدادی واژگان، کتاب‌درمانی

استناد: سهیلا خوئینی، علیرضا نوروزی، زینب جوزی، اسماعیل مصطفوی. تحلیل هم‌واژگانی بروندادهای علمی حوزه کتاب‌درمانی در پایگاه وب‌آوساینس. مجله علم‌سنجی کاسپین. ۱۴۰۱؛ ۹(۱): ۲۸-۱۳.

© The Author(s)
Publisher: Babol University of Medical Sciences

* **مسئول مقاله:** زینب جوزی
آدرس: تهران، اتوبان خلیج فارس، روبروی حرم مطهر امام خمینی (ره)، دانشگاه شاهد.
رایانامه: zeinab.jozi@shahed.ac.ir

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

مقدمه

بررسی تولیدات علمی ابزار مناسبی برای شناخت وضعیت گذشته و حال حوزه‌های علمی با هدف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی به منظور جهت‌دهی به فعالیت‌های علمی و اولویت‌بندی آن‌ها است. مطالعات سنجش کمّی علم از جمله علم‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است؛ که از روش‌های آماری و شاخص‌های کمّی برای سنجش میزان رشد و توسعه‌ی علوم و ارزیابی فعالیت‌های علمی استفاده می‌کند (۱). در علم‌سنجی ارتباطات علمی و شیوه‌های تولید، اشاعه و بهره‌گیری از اطلاعات علمی به روش غیرمستقیم و با بررسی منابع و مأخذ آن‌ها ارزیابی و سنجش می‌شود. همچنین مطالعات علم‌سنجی در جستجوی پاسخ به این سوال اساسی است که تحولات علمی چگونه صورت می‌گیرد و مسیری که هر رشته علمی طی می‌کند به چه صورت است؟ (۲).

قلمرو دانشی حوزه کتاب‌درمانی یکی از اجزای مهم نظام سلامت محسوب می‌شود، که به عنوان یکی از روش‌های درمانی، کارایی آن در درمان اثبات شده است (۳). اصطلاح کتاب‌درمانی از دو واژه کتاب و درمان تشکیل شده است و هدف از آن روان‌درمانی با استفاده از کتاب است. کتاب‌درمانی روش و فنی است که توسط متخصصان سلامت و کتابداران برای درمان و پیشگیری اختلالات روانپزشکی مراجعان با انتخاب مواد و منابع خواندنی به کار گرفته می‌شود (۴). از دهه ۱۹۶۰ که کتاب‌درمانی به عنوان یک واژه متعارف توسط واژه‌نامه بین‌المللی وبستر پذیرفته شد، متخصصان حوزه‌های مختلف از جمله روانشناسان، مربیان تربیتی، کتابداران، پزشکان، همگی در این کار مشارکت کردند و هر کدام متناسب با وظیفه‌ای که بر عهده دارند فعالیت می‌کنند. در ایران نیز اولین مقاله کتاب‌درمانی توسط دکتر مهراد در سال ۱۳۵۳ با عنوان کتاب‌درمانی در نامه انجمن کتابداران ایران به چاپ رسید و در ادامه دکتر تبریزی به‌عنوان یکی از پیشگامان این حوزه کتابی منسجم در باب کتاب‌درمانی در سال ۱۳۷۲ منتشر کرد. از سال ۱۳۸۰ به بعد پژوهش‌های داخلی این حوزه سرعت بیشتری پیدا کردند و متخصصان و اساتید به پژوهش در این حوزه پرداختند (۵). از آنجایی که خروجی مطالعات حوزه کتاب‌درمانی از یک سو تامین‌کننده اطلاعات مورد نیاز جهت انجام تحقیقات آتی و از سویی دیگر به‌عنوان یکی از رویکردهای درمانی موفق، در بیمارستان‌های اعصاب و روان، جلسات مشاوره، جلسات مشاوره‌درمانی، جلسات خانواده‌درمانی، جلسات آموزش اولیا در طرح‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت به کار گرفته می‌شوند. بنابراین کاربرد کتاب‌درمانی را در چهار موضوع تغییر رفتار، تغییر سطح اجتماعی، تخلیه هیجانی و تغییر فکری می‌توان برشمرد (۶).

یکی از روش‌های رایج در مطالعات علم‌سنجی که برای تحلیل نقشه دانش در حوزه‌های علمی مختلف رواج دارد تحلیل هم‌واژگانی (Co-word analysis) است. تحلیل هم‌واژگانی که از آن به عنوان هم‌رخدادی (Co-occurrence) نیز یاد می‌شود، تحلیل استفاده از واژگان یا اصطلاحاتی است که هم‌زمان در یک مجموعه ادبیات رخ می‌دهد تا ارتباط بین مضامین مختلف پژوهشی در بین رشته‌ها را نشان دهد (۷). این شیوه به ترسیم ساختار حوزه‌ها و زمینه‌های علمی (۸) و دیداری‌سازی ساختار فکری رشته‌های علمی می‌پردازد (۹). این نوع تحلیل، موضوعات اصلی، ساختار معنایی و تکامل آثار در گذر زمان را بررسی (۱۰) و به شناسایی موضوعات برجسته و مهم آن حوزه و کشف موضوعات مورد علاقه و مفاهیم غالب در آثار پژوهشگران (۱۱) می‌پردازد.

علی‌رغم اینکه تعداد زیادی پژوهش وجود دارد که با استفاده از تکنیک‌های مختلف علم‌سنجی و متن‌کاوی در سایر حوزه‌ها: از جمله حسینی‌نسب و همکاران در زمینه افسردگی (۱۲)، عصاره و همکاران در زمینه طیف اوتیسم (۱۳)، حمدی‌پور و همکاران در زمینه روان‌درمانی (۱۴)، Tran و همکاران با موضوع افسردگی (۱۵)، Emami و همکاران در زمینه روان‌درمانی (۱۶)، Makkizadeh و همکاران در خصوص درمان افسردگی (۱۷)، Lou and Lin در ارتباط با خانواده درمانی (۱۸)، shanming و همکاران نیز در رابطه با رفتاردرمانی (۱۹)، صورت گرفته است؛ اما تحقیقی که با به‌کارگیری چنین روش‌هایی، مطالعات و موضوعات کتاب‌درمانی را مورد بررسی قرار داده باشد یافت نشد و تنها در پژوهشی توسط Surulinathi و همکاران به واژگان پرکاربرد در حوزه کتاب‌درمانی اشاره نموده است (۲۰). حتی مطالعه‌ای که از روش‌های کیفی نظام‌مند برای مرور همه‌جانبه این ادبیات بهره برده باشد نیز در بین پژوهش‌های پیشین قابل ملاحظه نیست. در ادامه به تعداد معدودی پژوهش اشاره می‌گردد که برخی از آن‌ها با تکیه بر رویکرد تحلیلی- توصیفی و برخی دیگر نیز با استفاده از روش مطالعه مروری و تجربی به نتایجی در خصوص اهمیت کتاب‌درمانی در درمان پی برده‌اند.

دلقندی و همکاران در پژوهشی مروری از بررسی ۱۴ مقاله با ۲۰ اندازه اثر در حوزه کتاب‌درمانی به این نتیجه دست یافتند که کتاب‌درمانی برای اختلال اضطراب و افسردگی در کودکان و نوجوانان اثربخشی متوسطی دارد و می‌تواند به‌عنوان روش درمان و یا روش مکمل درمان به‌کار رود (۲۱). معصومی و همکاران در پژوهشی با هدف بررسی نقش کتاب‌درمانی در بهبود شرایط روحی کودکان سرطانی و افزایش امید به زندگی در روند درمان به روش تجربی دریافتند که استفاده از کتاب‌هایی در حوزه روان‌شناختی کودک و محتوای انگیزشی سبب افزایش امید به زندگی در کودکان می‌گردد (۲۲). سهامی و امینی‌منش جهت تعیین اثربخشی کتاب‌درمانی بر استرس، اضطراب و افسردگی زنان مراجعه‌کننده به فرهنگسرای شهر شیراز دریافتند که کتاب‌درمانی به شیوه گروهی، منجر به کاهش معنی‌دار افسردگی، استرس و اضطراب در زنان مورد مطالعه شده است (۲۳). دلقندی و همکاران در پژوهشی دیگر از بررسی ۵۸ مقاله در حوزه کتاب‌درمانی دریافتند که از کتاب‌درمانی می‌توان برای درمان اختلالات و مشکلات مختلف در کودکان و نوجوان بهره گرفت (۲۴). کهن و طلوع‌قمری نیز با بررسی نقش کتاب در درمان بیماری‌ها به روش اسنادی و فیش‌برداری نشان می‌دهند که کتاب نقش مهمی در درمان بیماران در بیمارستان‌ها و دیگر مکان‌ها

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

دارد (۲۵). Monroy-Fraustro و همکاران در یک بررسی مروری به منظور جلوگیری از کاهش شیوع بیماری‌های روانی و جلوگیری از فروپاشی خدمات بهداشت روانی بر اثر فشارهای ناشی از بیماری coronavirus دریافتند که بیماران از طریق کتاب‌درمانی از نظر اخلاقی در وضعیت مثبتی قرار گرفته‌اند، اما هیچ نقشه راهی به عنوان راهنما برای هدایت تحقیقات در مورد استفاده از کتاب‌درمانی برای افزایش سلامت روانی وجود ندارد (۲۶). Czernianin و همکاران در پژوهشی مروری با هدف تحلیل تأثیر عمیق درمان ادبیات بر بیمار و ارائه ویژگی‌های جامع این تأثیر در زمینه هنر دریافتند که کتاب‌درمانی باید به‌عنوان یک روش مکمل موثر که از طب رایج حمایت و پشتیبانی می‌کند در نظر گرفته شود (۲۷). Gualano و همکاران نیز در پژوهشی با هدف بررسی سیستماتیک اثرات بلندمدت کتاب‌درمانی در شش مطالعه، کاهش علائم افسردگی را در بزرگسالان گزارش کردند. بنابر نتایج مطالعه آن‌ها به نظر می‌رسد کتاب‌درمانی در کاهش علائم افسردگی بزرگسالان در درازمدت موثر باشد و یک درمان سریع مقرون به صرفه ارائه دهد که می‌تواند مصرف داروها را کاهش دهد (۲۸). Naylor در رساله دکترای خود مشخص نمود درمان با کتاب باعث کاهش قابل توجهی از علائم افسردگی، کاهش در نگرش ناکارآمد و افزایش کیفیت زندگی شده است و تجویز کتاب‌درمانی به دلیل عدم داشتن عارضه جانبی پزشکی و کاهش هزینه‌های درمان، به‌عنوان جایگزینی برای داروهای ضدافسردگی شناخته شد (۲۹). Frieswijk و همکاران تاثیر کتاب‌درمانی در کمک به افراد ناتوان و سالخورده در اداره امور شخصیشان را بررسی و نشان دادند که کتاب‌درمانی در افزایش اعتماد به نفس، توانایی بیشتر برای انجام امور شخصی و مهارت در انجام این امور بسیار تاثیرگذار است (۳۰). Marrs در مطالعه‌ای فرا تحلیل اثربخشی کتاب‌درمانی برای برخی مشکلاتی مانند اضطراب، افسردگی و غیره در بزرگسالان را بررسی و دریافتند که تفاوت معناداری بین اثربخشی کتاب‌درمانی و درمان‌های تجویزشده‌ی دیگر وجود ندارد (۳۱).

مرور کلی بر پیشینه‌ها حاکی از اهمیت کتاب‌درمانی در رشد، نگرش مثبت، افزایش امید به زندگی، سلامت ذهن، حل مسائل مربوط به روانشناختی، کاهش فشارهای ناشی از بار بیماری‌ها و درمان اضطراب و افسردگی است. با توجه به کاربرد کتاب‌درمانی به نظر می‌رسد استفاده و کاربرد کتاب‌درمانی در داخل و خارج کشور رو به افزایش است؛ اما بر اساس نتایج مطالعه تاجداران و همکاران که به عدم آشنایی روانشناسان و روانپزشکان در خصوص کتاب‌درمانی اشاره دارد (۳۲)، به نظر می‌رسد در کشور ما هرچند مطالعات رو به رشد است، ولی هنوز به این زمینه به‌طور جدی توجه نشده و مطالعات گسترده‌ای در مورد آن انجام نگرفته است. پژوهش حاضر با توجه به اینکه داده‌های آن از پایگاه وب‌آوساینس که یکی از معتبرترین و جامع‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی جهان به شمار می‌رود، و تولیدات علمی با کیفیت را نمایه می‌کند، گردآوری شده است، می‌تواند یکی از جامع‌ترین پژوهش‌ها در حیطه علم‌سنجی در خصوص ترسیم و تحلیل هم‌واژگانی در حوزه کتاب‌درمانی باشد که علاوه بر اینکه نتایج حاصل از آن به‌ویژه در آگاهی از سیر روند مطالعات خاص، بستر تحقیقات و شناسایی نقاط کور و به جامانده؛ پژوهشگران کشور و پژوهشگران سطح بین‌الملل را در خصوص مطالعات انجام‌شده، موضوعات با اهمیت، موضوعاتی که تاکنون مورد پژوهش قرار نگرفته و یا مورد کم‌توجهی زیاد قرار گرفته آگاهی می‌رساند، می‌تواند از انجام مطالعات تکراری جلوگیری نماید. بنابراین هدف اصلی از انجام این پژوهش، تحلیل هم‌واژگانی موضوعات بروندادهای علمی حوزه کتاب‌درمانی بر اساس مقالات نمایه‌شده در پایگاه علمی وب‌آوساینس طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵ بوده و درصدد پاسخگویی به سوالات زیر است.

۱- توزیع فراوانی و نرخ رشد تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی در پایگاه وب‌آوساینس طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵ چگونه است؟
۲- کدام حوزه‌های موضوعی بیشترین مطالعات در زمینه کتاب‌درمانی را انجام داده‌اند؟
۳- نتایج مربوط به تحلیل هم‌واژگانی منجر به شکل‌گیری چه خوشه‌ها و چه موضوعاتی شده است؟
۴- کدام واژگان در نقشه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی دارای بیشترین زوج هم‌واژگانی هستند؟
۵- وضعیت شبکه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی از نظر شاخص‌های مرکزیت (رتبه، نزدیکی و بینابینی) در پایگاه وب‌آوساینس چگونه است؟

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع علم‌سنجی است که با روش‌های اسنادی، تحلیل هم‌رخدادی واژگان و تحلیل شبکه انجام شد. جامعه پژوهش را کلیه مدارک منتشره‌شده با موضوع کتاب‌درمانی که طی سال‌های ۲۰۲۰-۱۹۷۵ در پایگاه وب‌آوساینس نمایه شده‌اند؛ تشکیل می‌دهند. به همین منظور در فیلد موضوع به جستجوی مدارک نمایه‌شده در حوزه کتاب‌درمانی پرداخته شد. در نهایت براساس ۵ کلیدواژه مرتبط با کتاب‌درمانی در فیلد موضوع، در ۶ ژوئن ۲۰۲۱ برابر با ۱۴۰۰/۰۳/۱۶ به روش زیر اقدام به جستجو و ۱۰۳۲ مدرک بازیابی شد.

ts= ("bibliotherapy" OR "book therapy" OR "reading therapy" OR "reading as therapy" OR "literature therapy")
Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, CPCI-S, CPCI-SSH, BKCI-S, BKCI-SSH, ESCI Timespan=1975-2020

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

لازم به ذکر است که کلیدواژه‌های مورد جستجو با دقت از متون تخصصی و مقالات حوزه کتاب‌درمانی استخراج گردیده و مورد تایید متخصصین حوزه کتاب‌درمانی قرار گرفته است.

پس از جستجو و بازیابی اطلاعات تمامی مدارک به صورت متن ساده (Plain text) و رکوردهای ۵۰۰ تایی استخراج و ذخیره شد. جهت اطمینان از صحت روایی و پایایی داده‌ها، داده‌ها وارد نرم افزار اکسل شد و از نظر موضوعات مورد بررسی، نویسندگان، کلیدواژه‌های چکیده، عبارات پرتکرار و سایر موارد، مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که یافته‌ها به‌طور کامل منطبق با حوزه کتاب‌درمانی است و با هدف پژوهش مطابقت دارند. برای تحلیل داده‌های مربوط به هم‌رخدادی واژگان ابتدا کل داده‌ها وارد نرم‌افزار VOSviewer شد و با قرار دادن حد آستانه روی عدد ۷ تعداد ۱۶۵ کلیدواژه به فایل اکسل منتقل و در اختیار متخصصان این حوزه قرار گرفت و پس از کسب نظرات آن‌ها با استفاده از امکانات موجود در نرم‌افزار VOSviewer فرایند یک‌دست‌سازی انجام شد. این فرایند شامل یک‌دست‌سازی کلماتی است که به شکل اختصاری آمده و مترادف آن‌ها در کلیدواژه‌ها موجود است. به عنوان مثال کلیدواژه «رفتاردرمانی شناختی» که به دوشکل (CBT و Cognitive behaviour therapy) آمده بود که جهت یک‌دست‌سازی واژه Cognitive behaviour therapy به‌عنوان کلیدواژه اصلی انتخاب و سایر موارد حذف شد. همچنین حالت‌های مفرد و جمع کلمات مانند (Book و Books)، به یک حالت تبدیل شدند. موارد غیرمرتبط با حوزه مورد مطالعه مانند (روش‌های نمونه‌گیری و آماری Randomized controlled trial و مخفف آن RCT، اسامی کشورها مانندUSA ،Korea، ملیت‌ها مانند (Chinese، Japanese-Americans) و مواردی از این قبیل نیز از میان آن‌ها حذف گردید. پس از ویرایش و یک‌دست‌سازی واژه‌ها در کل ۹۷ کلیدواژه جهت بررسی نهایی باقی ماند. سپس ماتریس متقارن با استفاده از نرم‌افزار Pajek طراحی و وارد نرم‌افزار UciNet شد. با استفاده از این نرم‌افزار مقادیر شاخص‌های خرد و کلان مورد محاسبه قرار گرفت. جهت ترسیم شبکه هم‌رخدادی واژگان نیز از نرم‌افزار VOSviewer و NetDraw استفاده شد. پس از مشخص شدن خوشه‌های موضوعی در شبکه هم‌رخدادی واژگان کلیدواژه‌های هر خوشه در یک صفحه اکسل قرار گرفت و در اختیار متخصصین حوزه کتاب‌درمانی قرار گرفت و با عنایت به نظرات آن‌ها عناوین خوشه‌ها مشخص گردید.

یافته‌ها

روند پژوهش و رشد تولیدات علمی در این حوزه بسیار کند و نامنظم بوده است. به این معنی که در پی هر روند افزایشی یک روند کاهشی را در پیش داشته است. مجموع تولیدات این حوزه طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۹ برابر با ۱۷۶ مدرک بوده و این میزان از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ برابر با ۸۵۶ مدرک است. با توجه به این یافته‌ها تعداد مدارک پس از سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۹، پنج برابر افزایش یافته است. همان‌گونه که مشخص است بیشترین تولیدات علمی حوزه در فاصله سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ نگارش یافته‌اند. بیشترین تولیدات علمی با ۶۶ مدرک در سال ۲۰۱۶ و کمترین نیز برای سال ۱۹۸۵ که هیچ مدرکی تولید نشده است، ثبت شده است. این در حالی است که طبق نمودار مذکور، وضعیت نرخ رشد تولیدات این حوزه در وضعیت مثبتی قرار ندارد. آنچه که واضح است رشد تولیدات این حوزه در هر سال دچار نوسان زیادی بوده و نتوانسته است روند مناسبی را در پیش بگیرد و با فراز و فرود زیادی مواجهه شده است و این نشان می‌دهد گرچه طی سال‌های اخیر تولیدات علمی نسبت به سال‌های اولیه افزایش داشته ولی با رشد مثبت همراه نبوده است. در خصوص این مطلب نرخ رشد این تولیدات ابتدا با یک نرخ منفی در سال ۱۹۸۱ همراه بوده که این مقدار طی سال‌های بعد اندکی با افزایش روبرو شده است، و پس از آن در سال ۱۹۸۵ با بیشترین نرخ منفی، به ۱/۰۰- رسیده است. همچنین در سال ۱۹۸۶ نیز بیشترین نرخ رشد مثبت ثبت شده است، که این میزان ۱۰۰/۰۰ درصد است. پس از فراز و نشیب‌های سال‌های ذکر شده هرچند روند رشد تولیدات سینوسی بوده است، این تحولات هم‌عرض با خط ممتد صفر نمودار بوده و تغییرات چندانی مشاهده نشده است. از این نظر استنباط می‌شود که تولیدات این حوزه از روند مناسبی برخوردار نیستند. در مجموع به صورت تقریبی میانگین سالانه رشد تولیدات این حوزه برابر با ۳ درصد بوده است (نمودار ۱).

تجزیه و تحلیل مربوط به حوزه‌های موضوعی منتشرکننده مطالعات در زمینه کتاب‌درمانی نشان داد که در مجموع ۷۳ حوزه موضوعی به پژوهش در زمینه کتاب‌درمانی پرداخته‌اند که از این تعداد ۱۰ حوزه بالای ۳۰ مدرک منتشر کرده‌اند. حوزه موضوعی «روانشناسی» با ۵۰۹ مدرک و سهم ۴۹ درصد بیشترین سهم در تولید مدارک در تحقیقات کتاب‌درمانی را دارد. این نتایج نشان می‌دهد بیش از نیمی از تولیدات توسط یک حوزه نگارش یافته است. در ادامه تعداد ۲۰۶ مدرک و سهم ۲۰ درصد برای حوزه «روانپزشکی» و تعداد ۶۷ مدرک و سهم ۷ درصد نیز برای حوزه «تحقیقات آموزشی» ثبت شده است. سایر حوزه‌ها با اختلاف بسیار فاحشی از نظر تعداد تولیدات مدرک در رتبه‌های بعدی جای گرفته‌اند (نمودار ۲).

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

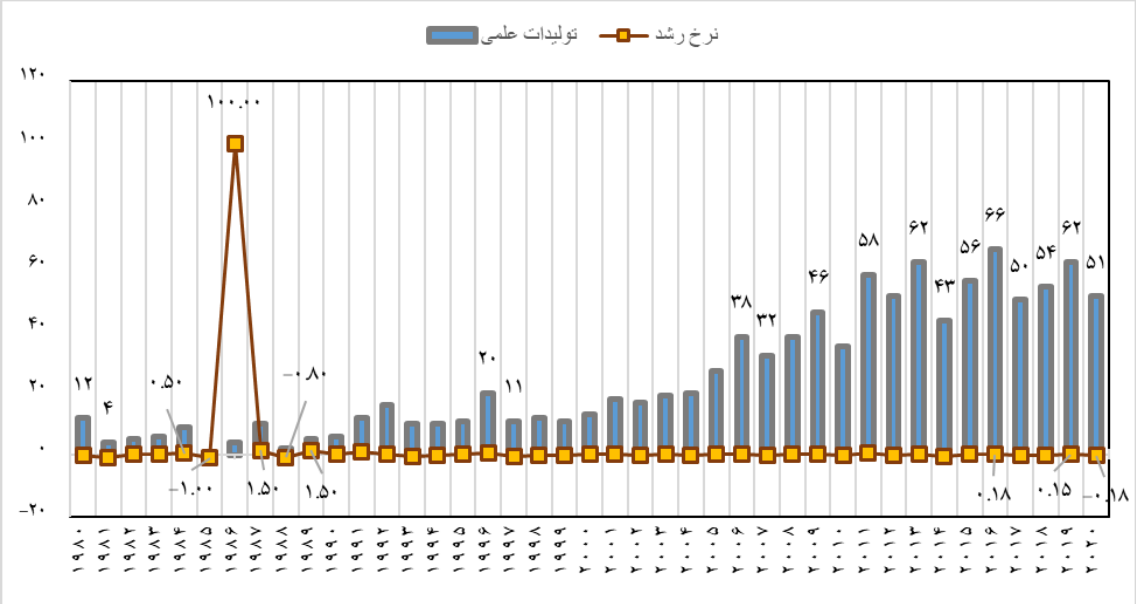

نمودار ۱. پراکندگی تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی طی سال‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۲۰ در پایگاه وب‌آوساینس

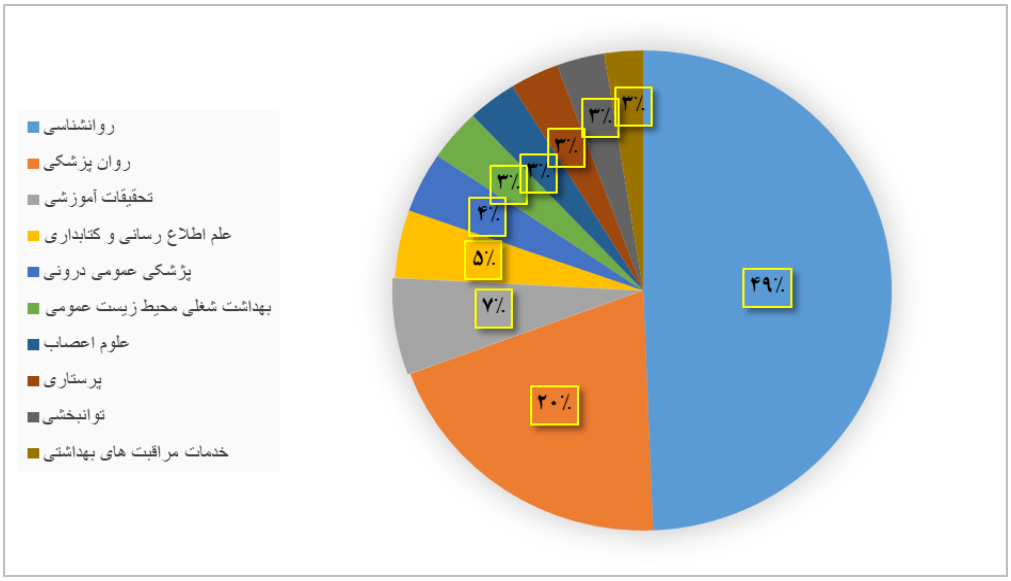

نمودار ۲. فعال‌ترین حوزه‌های موضوعی در تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

تجزیه و تحلیل یافته‌های مربوط به هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی منجر به تشکیل شش خوشه شد (شکل ۱). هر یک از این خوشه‌ها نشان‌دهنده‌ی یک حیطه‌ی موضوعی خاص در این زمینه است.

خوشه اول کتاب‌درمانی برای کودکان: دو کلیدواژه «کتاب‌درمانی» و «کودکان» در شکل‌گیری خوشه نخست نقش داشت. پر کاربردترین کلیدواژه این خوشه «کتاب‌درمانی» با بسامد ۵۴۳ و ۱۶۴۹ قدرت کلی پیوند و ۹۶ پیوند است. مجموع فراوانی کلیدواژه‌های خوشه ۱۰۱۳ است. خوشه یک عمدتا بیان‌کننده رابطه کتاب‌درمانی و همچنین نقش آن در سلامت رفتاری کودکان است. با فراهم کردن زمینه و ابزار مناسب همچون قصه‌گویی، شعر درمانی، خاطره درمانی،

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

آموزش و ادبیات می‌توان در راستای پاسخ‌گویی به پرسش‌ها، حل مشکلات و کاهش درد و رنج کودکان گام برداشت. از طرفی خوشه یک به نوعی بیان‌کننده اهمیت این موضوع نسبت به سایر موضوعات مورد بررسی در این حوزه از نظر بسامد واژگان است.

خوشه دوم کتاب‌درمانی شناختی: مهم‌ترین واژه این خوشه «درمان» با ۱۱۶ بسامد است. کتاب‌درمانی شناختی شامل روش‌هایی است که پزشکان مجرب از آن با استفاده از یک برنامه درمانی خاص، برای افرادی که دچار مشکلات اختلال هراس، هراس اجتماعی، افسردگی، مشکلات عاطفی و رفتاری هستند، توصیه می‌نمایند تا علاوه بر تقویت مراقبت‌های اولیه، مراقبت مرحله‌ای نیز مرتفع شود.

خوشه سوم کتاب‌درمانی خودیار: «خودیاری» پرکاربردترین واژه این خوشه است، که برای رهایی از اختلالات اضطرابی، بیخوابی، اضطراب بیمارستان، علائم افسردگی، و انواع دردهای مزمن با استفاده از شیوه‌های درمانی تجویزشده توأم با تعهد درمانی توصیه شده است. شیوه‌ای که به جوانان کمک می‌کند تا علائم و نارسایی‌های روانی خود را درک کنند و از راهنمای هدفمند کتاب برای داشتن جسم و روحی سالم در جامعه بهره بگیرند.

خوشه چهارم کتاب‌درمانی رشدی: این خوشه پس از خوشه اول دارای بیشترین فراوانی کلیدواژه با ۵۴۵ فراوانی است و واژه «نوجوانان» با ۴۹ بسامد نشان از اهمیت آن در مطالعات کتاب‌درمانی دارد. کمک به نوجوانان و دانش‌آموزان در جهت رشد و تکامل طبیعی آن‌ها در مداخلات رفتاری خانواده با استفاده از کتاب‌درمانی رشدی انجام می‌شود و می‌کوشد نیازها را پیش از آن‌که مشکل‌ساز شود، با بهره‌گیری از ذهن‌آگاهی، پیش‌بینی و جلوگیری نماید. کتاب‌درمانی رشدی در دوران کودکی کمک می‌نماید تا فشار مراحل زندگی را با الگو گرفتن از کتاب‌های خودآموز و اطلاعات از پیش فراهم آمده طی کنند.

خوشه پنجم افسردگی سالمندان: پرکاربردترین واژه این خوشه «افسردگی» با ۲۱۳ بسامد است. موضوعات افسردگی و روان‌درمانی و همچنین افسردگی در اواخر زندگی در این خوشه دلالت بر عوامل موثر بر شکل‌گیری اختلالاتی دارد که موجب افسردگی‌های گوناگون همچون افسردگی شدید، افسردگی زیر آستانه، افسردگی سالمندی و افسردگی اواخر زندگی می‌شود. نکته قابل ذکر در این خوشه کاربست مفهوم افسردگی در کنار واژه بزرگسالان بر اهمیت کتاب‌درمانی به شیوه رفتاردرمانی شناختی در کنار شیوه‌های دارودرمانی جهت بهبود کیفیت زندگی آن‌ها اشاره دارد.

خوشه ششم اضطراب فکری: در این خوشه نیز وجود کلیدواژه اضطراب با ۱۰۶ بسامد، موضع اصلی این خوشه را برجسته می‌کند. این خوشه نیز دلالت بر به‌کارگیری تاثیر کتاب‌درمانی همراه با مراقبت‌های بهداشتی در کاهش اضطرب و اختلال وسواس فکری دارای کارایی قابل ملاحظه‌ای است. از طرفی اعتیاد به اینترنت برآمده از علائم روانی و ناتوانی است که درمان آن مبتنی بر تصحیح فرآیند کیفیت زندگی است.

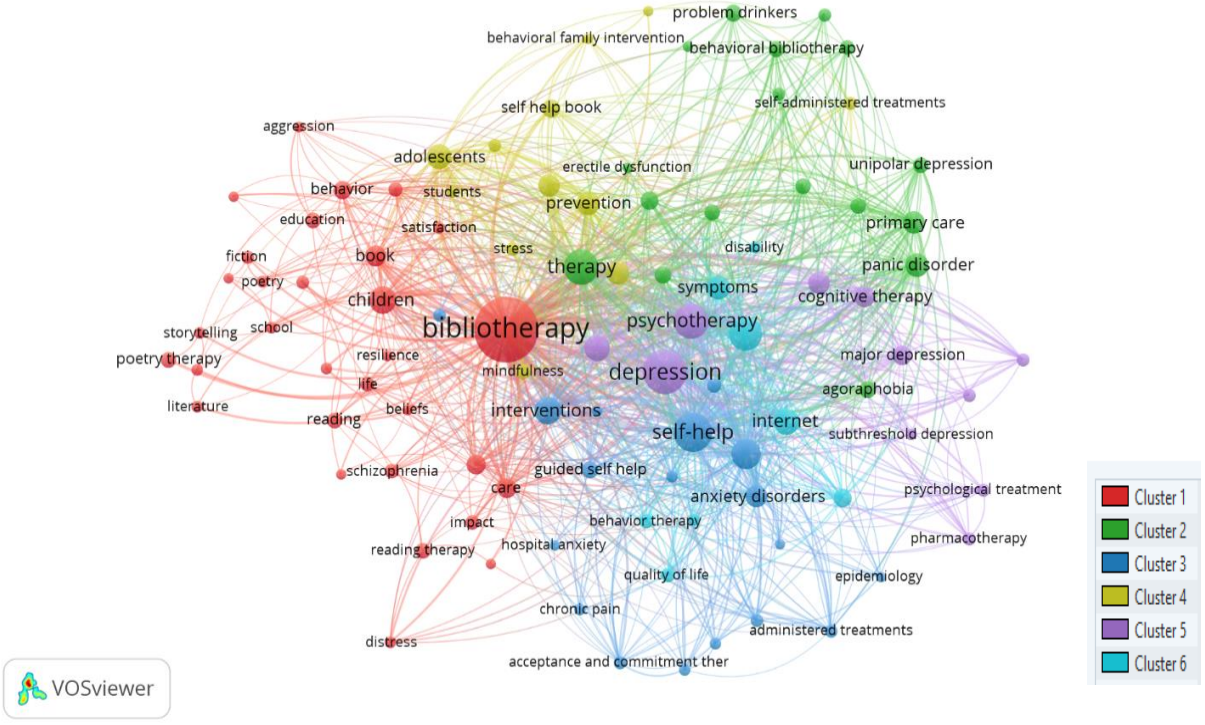

شکل ۱. نقشه هم‌رخدادی واژگان حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

در ادامه تعداد زوج‌های هم‌واژگانی در نقشه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی مورد بررسی قرار گرفت. همان‌گونه که از جدول ۱ مشاهده می‌شود واژگان کتاب‌درمانی و افسردگی با تعداد ۱۵۳ هم‌رخدادی، بیشترین رخداد (ارتباط) را با هم داشته‌اند. کتاب‌درمانی و خودیاری با ۱۲۲ هم‌رخدادی و کتاب‌درمانی و روان‌درمانی با ۸۰ هم‌رخدادی در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در بین ۲۰ زوج هم‌واژگانی برتر کتاب‌درمانی با ۱۲ زوج هم‌واژگانی، خودیاری با ۵ زوج هم‌واژگانی و افسردگی با ۴ زوج هم‌واژگانی حضور دارند. همچنین چگالی (Density) شبکه هم‌واژگانی این حوزه برابر با ۱/۲۶ به دست آمد که نشان می‌دهد از چگالی بالایی برخوردار است.

جدول ۱. تعداد هم‌رخدادی بین واژگان حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زما نی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

نام کلیدواژه		تعداد رخداد دو کلیدواژه
کتاب‌درمانی	افسردگی	۱۵۳
کتاب‌درمانی	خودیاری (خودکمکی)	۱۲۲
کتاب‌درمانی	روان‌درمانی	۸۰
کتاب‌درمانی	درمان	۷۸
اضطراب	کتاب‌درمانی	۷۹
افسردگی	خودیاری (خودکمکی)	۷۳
کتاب‌درمانی	رفتاردرمانی شناختی	۵۳
افسردگی	روان‌درمانی	۵۰
کتاب‌درمانی	مداخله	۴۷
کتاب‌درمانی	کودک	۴۳
افسردگی	درمان	۴۲
کتاب‌درمانی	اختلال	۴۰
اضطراب	خودیاری (خودکمکی)	۴۰
روان‌درمانی	درمان	۳۶
کتاب‌درمانی	اختلال هراس	۳۵
کتاب‌درمانی	علائم	۳۴
رفتاردرمانی شناختی	خودیاری (خودکمکی)	۳۳
نوجوانان	کتاب‌درمانی	۳۲
افسردگی	اینترنت	۳۲
روان‌درمانی	خودیاری (خودکمکی)	۳۲

مرکزیت رتبه به طور ساده با شمارش تعداد ارتباط‌های که توسط هر عامل در شبکه نگهداری می‌شود، اندازه‌گیری می‌شود. در یک نگاشت، این کار با شمارش تعداد گره‌ها یا خطوط وارد یا خارج‌شده از یک گره خاص تحقق می‌یابد. یک عامل با بیشترین خطوط، بالاترین رتبه و بنابراین مرکزی‌ترین گره می‌باشد (۳۳). میزان ارتباط واژگان کتاب‌درمانی با مرکزیت رتبه ۱۰۰/۰۰۰، افسردگی با ۸۵/۴۱۷ و خودیاری با ۸۲/۲۹۲ به دست آمد که از لحاظ مرکزیت رتبه در جایگاه مرکزی‌تری نسبت به سایر واژگان نقشه قرار دارند (جدول ۲).

جدول ۲. کلیدواژه‌های با مرکزیت رتبه بالا در تولیدات علمی حوزه کتاب درمانی در بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت رتبه	ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت رتبه
۱	Bibliotherapy	کتاب‌درمانی	۱۰۰/۰۰۰	۱۱	Disorders	اختلال	۵۷/۲۹۲
۲	Depression	افسردگی	۸۵/۴۱۷	۱۲	Prevalence	شیوع	۵۶/۲۵۰
۳	Self-help	خودیاری	۸۲/۲۹۲	۱۳	Symptoms	علائم	۰۵۶/۲۵
۴	Therapy	درمان	۷۷/۰۸۳	۱۴	Internet	اینترنت	۵۴/۱۶۷
۵	Psychotherapy	روان‌درمانی	۷۶/۰۴۲	۱۵	Anxiety Disorders	اختلالات اضطرابی	۵۰/۰۰۰
۶	Anxiety	اضطراب	۷۰/۸۳۳	۱۶	Prevention	پیشگیری	۵۰/۰۰۰
۷	Interventions	مداخله	۶۶/۶۶۷	۱۷	Primary Care	مراقبت‌های اولیه	۵۰/۰۰۰
۸	Cognitive Behavioral Therapy	رفتار درمانی شناختی	۶۵/۶۲۵	۱۸	Cognitive Therapy	درمان شناختی	۵۸/۹۵۸
۹	Children	کودک	۵۹/۳۷۵	۱۹	Health	سلامت	۴۵/۸۳۳
۱۰	Mental Health	سلامت روان	۵۹/۳۷۵	۲۰	Panic Disorder	اختلال هراس	۴۴/۷۹۲

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

به منظور تحلیل بهتر هم‌واژگانی موضوعات مورد پژوهش در حوزه کتاب‌درمانی و مشخص‌شدن اهمیت به‌کارگیری هر کدام از واژه‌ها در پژوهش‌های این حوزه، نقشه مرکزیت رتبه آن‌ها ترسیم شد (شکل ۲). در این تصویر اندازه بزرگی و کوچکی قطر مربع‌ها اهمیت و کاربرد هر کلیدواژه را نشان می‌دهد. کلیدواژه‌هایی که دارای مرکزیت رتبه بالایی بوده‌اند در وسط نقشه قرار گرفته‌اند و دارای اندازه‌های بزرگ هستند. بدین منظور که این موضوعات در پژوهش‌ها بیشتری به‌کار گرفته شده‌اند.

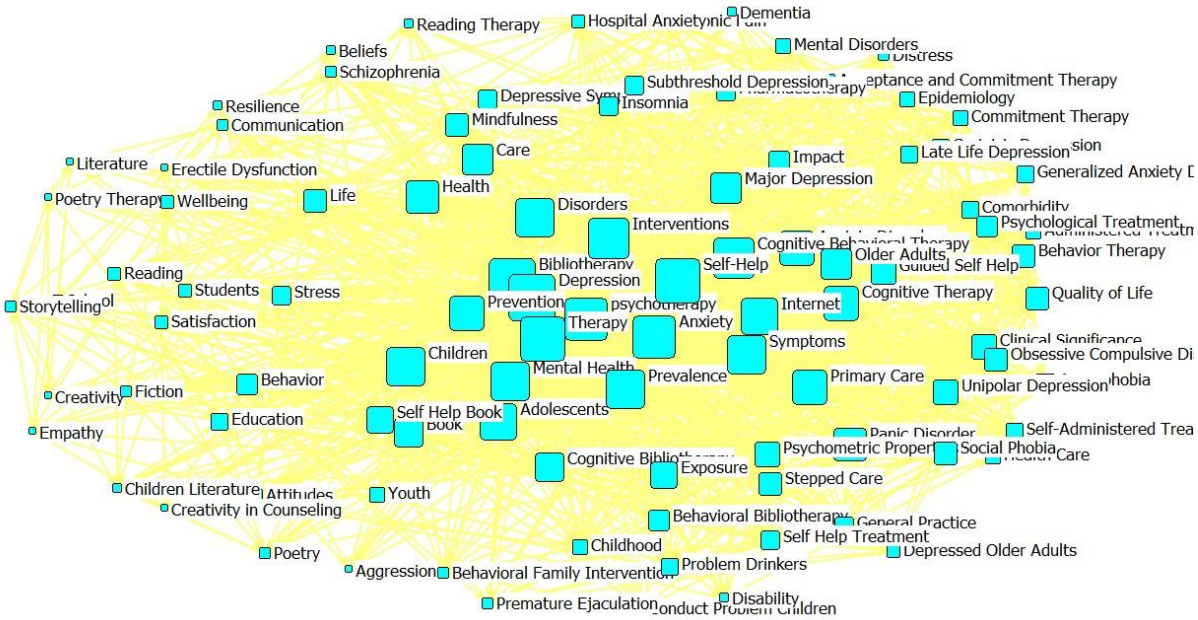

شکل ۲. شبکه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی بر اساس شاخص مرکزیت رتبه

سنجه مرکزیت نزدیکی، براساس فاصله ژئودیسک محاسبه می‌شود. این سنجه مقدار فاصله یک گره از سایر گره‌ها را اندازه‌گیری می‌کند و نشان‌دهنده‌ی دسترس‌پذیری، سلامت و امنیت نقش‌آفرینان است (۳۴). این سنجه، امکان محاسبه‌ی دوری و نزدیکی هر کدام از گره‌ها را با سایر گره‌های شبکه فراهم می‌کند. مرکزیت نزدیکی فاصله‌ی یک گره با کلیه‌ی گره‌ها در شبکه را می‌سنجد (۳۵). گره‌های دارای شاخص نزدیکی بالا، دارای قدرت تاثیرگذاری بیشتری در شبکه هستند و نقش مرکزی در شبکه دارند (۳۶). نتایج به دست آمده از شاخص مرکزیت نزدیکی نشان داد که کلیدواژه کتاب‌درمانی با مرکزیت نزدیکی ۱۰۰/۰۰۰، افسردگی با ۸۷/۲۷۳ و خودیاری با ۸۴/۹۵۶ کلیدواژه‌هایی هستند که دارای بیشترین مرکزیت شبکه شناخته شدند. سایر کلیدواژه‌ها از نظر اهمیت سنجه نزدیکی در جدول ۳ قابل مشاهده است. مطابق با جدول مذکور کلیدواژه‌های مورد استفاده در تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی دارای مرکزیت نزدیکی بسیار بالایی در شبکه هستند.

جدول ۳. کلیدواژه‌های با مرکزیت نزدیکی بالا در تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت نزدیکی	ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت نزدیکی
۱	Bibliotherapy	کتاب‌درمانی	۱۰۰/۰۰۰	۱۱	Disorders	اختلال	۷۰/۰۷۳
۲	Depression	افسردگی	۸۷/۲۷۳	۱۲	Prevalence	شیوع	۶۹/۵۶۵
۳	Self-help	خودیاری	۸۴/۹۵۶	۱۳	Symptoms	علائم	۶۹/۵۶۵
۴	Therapy	درمان	۸۱/۳۵۶	۱۴	Internet	اینترنت	۶۸/۵۷۱
۵	Psychotherapy	روان‌درمانی	۸۰/۶۷۲	۱۵	Anxiety Disorders	اختلالات اضطرابی	۶۶/۶۶۷
۶	Anxiety	اضطراب	۷۷/۴۱۹	۱۶	Primary Care	مراقبت‌های اولیه	۶۶/۶۶۷
۷	Interventions	مداخله	۷۵/۰۰۰	۱۷	Prevention	پیشگیری	۶۶/۶۶۷
۸	Cognitive Behavioral Therapy	رفتاردرمانی شناختی	۷۴/۴۱۹	۱۸	Cognitive Therapy	درمان شناختی	۶۶/۲۰۷
۹	Children	کودک	۷۱/۱۱۱	۱۹	Health	سلامت	۶۴/۸۶۵
۱۰	Mental Health	سلامت روان	۷۱/۱۱۱	۲۰	Panic Disorder	اختلال هراس	۶۴/۴۳۰

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

بررسی شاخص مرکزیت نزدیکی نشان می‌دهد که کلیدواژه‌های کتاب‌درمانی، افسردگی و خودیاری از مرکزیت نزدیکی بالایی برخوردار هستند، زیرا این موضوعات می‌توانند از طریق مسیرهای کوتاه به موجودیت‌های بیشتری برسند. این نتیجه در شکل ۲ قابل مشاهده است. بر اساس این شاخص گره‌هایی که دارای مرکزیت نزدیکی بالایی بودند در مرکز نقشه و به شکل مربع‌های کوچکتر قابل مشاهده هستند.

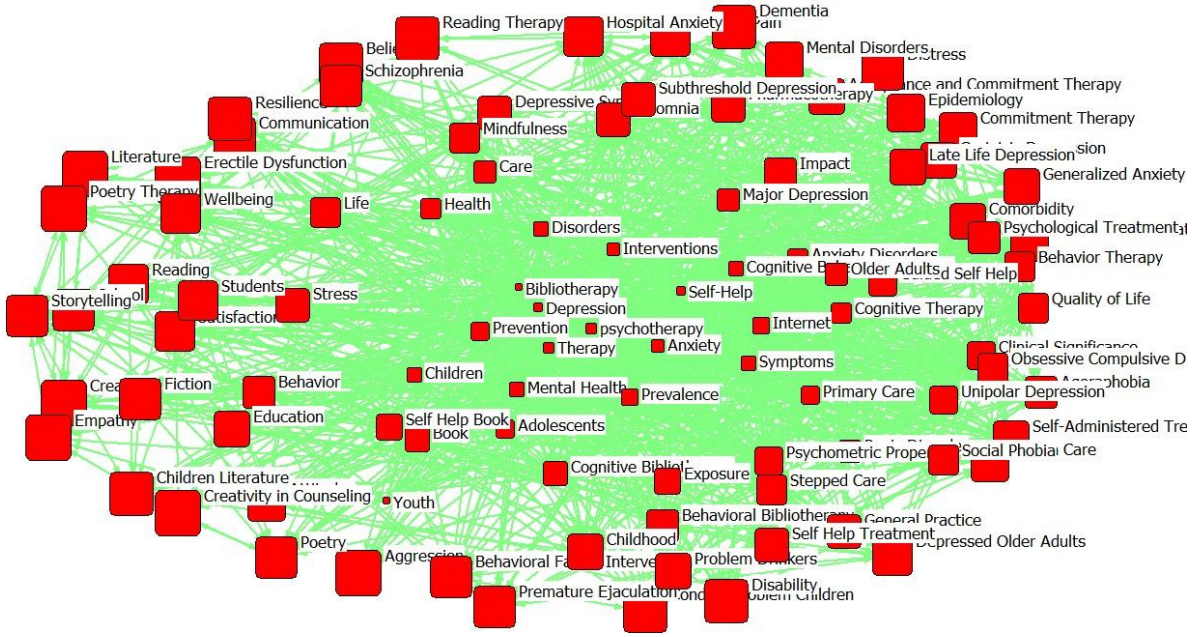

شکل ۳. شبکه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی بر اساس شاخص مرکزیت نزدیکی

سنجه مرکزیت بینابینی، شاخصی است که مسیر دقیق‌تری برای اندازه‌گیری مرکزیت یک کنشگر را عرضه می‌کند. این شاخص، مرکزیت را با بررسی وسعتی که در آن یک کنشگر خاص بین دیگر کنشگران متنوع در شبکه قرار می‌گیرد را اندازه‌گیری می‌کند (۳۳ و ۳۷). مرکزیت بینابینی موقعیت یک موجودیت را درون یک شبکه بر حسب توانایی آن برای ارتباط با سایر زوج‌ها یا گروه‌ها در شبکه شناسایی می‌کند (۳۸). از میان ۲۰ واژه نخست که دارای بالاترین رتبه از لحاظ شاخص مرکزیت بینابینی هستند، کلیدواژه کتاب‌درمانی با ۱۱/۱۹۴ در رتبه اول و کلیدواژه بعد از آن افسردگی با ۵/۳۷۸ و خودیاری با ۴/۳۱۰ دارای رتبه دوم و سوم هستند (جدول ۴). در واقع سه گره دارای کوتاه‌ترین مسیر در ارتباط با سایر جفت گره‌ها بوند و از قدرت و تاثیر بیشتر و از موقعیت حیاتی در شبکه برخوردارند.

جدول ٤. کلیدواژه‌های با مرکزیت بینابینی بالا در تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۲۰۲۰-۱۹۷۵

ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت بینابینی	ردیف	کلیدواژه انگلیسی	کلیدواژه به فارسی	مرکزیت بینابینی
۱	Bibliotherapy	کتاب‌درمانی	۱۱/۱۹۴	۱۱	Disorders	اختلال	۱/۹۶۰
۲	Depression	افسردگی	۵/۳۷۸	۱۲	Prevalence	شیوع	۱/۷۸۸
۳	Self-help	خودیاری	۴/۳۱۰	۱۳	Internet	اینترنت	۱/۳۴۴
۴	Therapy	درمان	۴/۰۴۱	۱۴	Adolescents	نوجوان	۱/۳۱۶
۵	Psychotherapy	روان‌درمانی	۳/۷۰۵	۱۵	Health	سلامت	۱/۲۹۳
۶	Anxiety	اضطراب	۳/۰۸۳	۱۶	Symptoms	علائم	۱/۲۸۰
۷	Children	کودک	۲/۷۱۹	۱۷	Prevention	پیشگیری	۱/۱۰۵
۸	Interventions	مداخله	۲/۶۳۵	۱۸	Anxiety Disorders	اختلالات اضطرابی	۰/۸۳۴
۹	Cognitive Behavioral Therapy	رفتاردرمانی شناختی	۲/۰۴۲	۱۹	Cognitive Therapy	درمان شناختی	۰/۸۱۲
۱۰	Mental Health	سلامت روان	۲/۱۴۹	۲۰	Care	مراقبت	۰/۸۰۸

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

مرکزیت بینابینی نشان‌دهنده‌ی اهمیت گره از نظر موقعیت آن و از نظر انتقال اطلاعات در شبکه است. به منظور درک بهتری از این مباحث نقشه مرکزیت بینابینی موضوعات مطرح در حوزه کتاب‌درمانی مطابق با شکل ۴ ترسیم شد، که تحلیل آن نشان‌دهنده‌ی این است که هرچه اندازه مربع‌ها بزرگ‌تر باشد گره در مسیر عبور گره‌های بیشتری قرار دارد و باعث پیوند گره‌های بیشتری شده است و از بینابینی بالاتری برخوردار است.

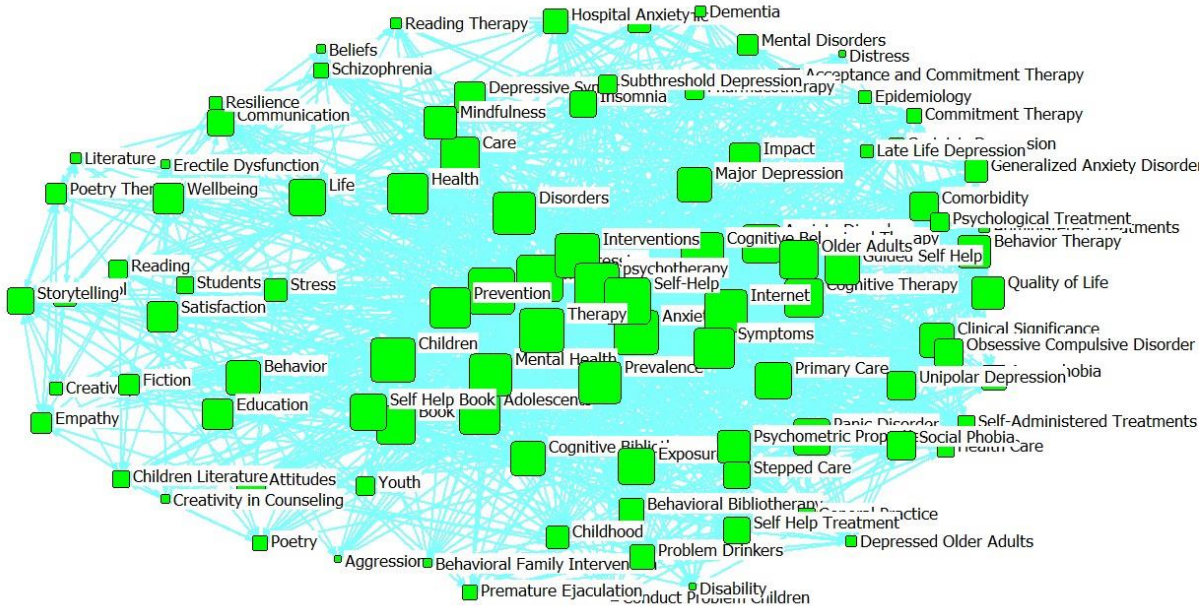

شکل ٤. شبکه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر یافته‌ها نشان داد تولیدات علمی در حوزه کتاب‌درمانی طی بازه زمانی ۱۹۷۵ تا ۲۰۲۰ روند رشد کندی پیش رو داشته و از رشد نامنظم برخوردار بوده است. مطابق با یافته‌ها تولیدات علمی این حوزه طی بیست سال اخیر نسبت به سال‌های قبل پنج برابر رشد یافته‌اند. این درحالی است که از نرخ رشد مناسبی برخوردار نبوده و میانگین نرخ رشد تولیدات این حوزه به صورت تقریبی برای هر سال ۳ درصد بوده است. در خصوص روند رشد تولیدات علمی بخشی از پژوهش Surulinathi و همکاران (۲۰) روند رشد مستمر تولیدات علمی را نشان می‌دهد. البته در خصوص میزان تولیدات علمی بر اساس سال انتشار بین یافته‌های مطالعه حاضر با نتایج پژوهش مذکور اندکی مغایرت وجود دارد، به طوری که بر اساس نتایج پژوهش حاضر بیشترین تولیدات این حوزه در سال ۲۰۱۶ نگارش یافته‌اند. حال آنکه بر اساس نتایج پژوهش فوق‌الذکر بیشترین تولیدات علمی کتاب‌درمانی در سال ۲۰۱۵ نگارش شده‌اند، بنابراین، بازه زمانی دو مطالعه را باید در نتایج دخیل دانست. قابل توجه است که بر اساس یافته‌ها توجه پژوهشگران در زمینه‌های تحقیقاتی حوزه کتاب‌درمانی در حال افزایش است ولی با توجه به نرخ رشدی که به دست آمد، این تولیدات رشد مناسبی را در پیش ندارند و هر ساله تعداد اندکی به تولیدات افزوده می‌شود. بنابراین، در این زمینه لازم است تلاش‌های بیشتری صورت گیرد.

البته با توجه به پیشینه مطالعات انجام‌شده در زمینه‌های حوزه‌های موضوعی که به پژوهش در مطالعات کتاب‌درمانی پرداختند نیز تفاوت و شباهت‌هایی موجود است. با توجه به ماهیت بین‌رشته‌ای بودن حوزه کتاب‌درمانی، از نتایج به دست آمده مشخص شد که از ۷۳ حوزه موضوعی که به تحقیقات در زمینه کتاب‌درمانی پرداخته‌اند، نزدیک به ۵۰ درصد از تولیدات توسط حوزه روانشناسی نگارش یافته است. حال آنکه با توجه به پیشینه این حوزه و کاربرد آن توسط بیمارستان‌ها در حوزه روانپزشکی و درمان بیماران، رشته روانپزشکی در نگارش ۲۰ درصد از آثار این حوزه سهم دارد. نکته قابل ذکر در این نتایج، عملکرد بسیار پایین حوزه‌های علوم پزشکی در استفاده از کاربرد کتاب‌درمانی در درمان بیماری‌هاست. از آن‌جایی که مطالعه کتاب موجب آرامش ذهن بیمار می‌شود لازم است تا حوزه‌های پزشکی نیز در کنار تجویز دارو به درمان با کمک کتاب برای بیماران روی آورند و از کاربردهای آن به شخص بیمار مشاوره بدهند. به عنوان نمونه شخصی که به سرطان دچار شده و به شیمی درمانی روی آورده بار این بیماری قطعا باعث درگیری ذهنی در او می‌شود و ذهن او را درگیر مشکلاتی می‌کند

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

که اگر پزشک معالج در کنار سایر درمان‌ها، مطالعه کتاب مناسب با بیماری که به آن دچار شده را تجویز کنند، با توجه به مطالعات اثبات شده در این زمینه بی‌تردید به بیمار در درمان بیماری کمک شایانی خواهد نمود. در این زمینه نتایج پژوهش معصومی و همکاران که دریافتند استفاده از کتاب‌هایی در حوزه روان‌شناختی کودک و محتوای انگیزشی سبب افزایش امید به زندگی در کودکان سرطانی شده (۲۲) نیز به خوبی این مطالب را اثبات می‌کند. همچنین در پژوهش Czernianin و همکاران تاکید می‌کنند که کتاب‌درمانی باید به عنوان یک روش مکمل موثر که از طب رایج حمایت و پشتیبانی می‌کند در نظر گرفته شود (۲۷). در نتایج سایر پژوهش‌ها از جمله پژوهش کهن و طلوع‌قمری، Frieswijk و همکاران، نیز بر تاثیر کتاب‌درمانی بر بیماری‌ها، در افزایش اعتماد به نفس، توانایی بیشتر برای انجام امور شخصی و مهارت در انجام این امور، و افزایش انگیزه برای شرکت فعال در مداخلات دست یافتند، که نتایج مطالعات آن‌ها نشانگر تاثیر کتاب‌درمانی در درمان طیف وسیعی از بیماری‌هاست.

نتایج مربوط به تحلیل هم‌رخدادی واژگان نشان داد که کلیدواژه‌های مهم حوزه کتاب‌درمانی منجر به تشکیل ۶ خوشه گردید. بر اساس نتایج تحقیقات دلقندی و ریاحی‌نیا که به اثرات بالای کتاب‌درمانی در درمان رفتار کودکان دست یافتند (۲۴)، مهمترین خوشه این پژوهش نیز به اثرات «کتاب‌درمانی بر رفتار کودکان» اشاره دارد. همچنین نتایج سایر پژوهش‌ها از جمله پژوهش دیگر دلقندی و همکاران به اثربخشی متوسط کتاب‌درمانی در کودکان و نوجوانان اشاره دارد و به کاربرد آن به عنوان روشی مکمل در درمان مواردی مانند اضطراب و افسردگی توصیه شده است (۲۱). بنابر برخی نظریات پیشین، ادبیات (کتاب) باعث برانگیخته شدن عواطف و احساسات در کودکان می‌شود. شخصیت‌های مهم کتاب به کودکان کمک می‌کنند تا کودکان افکار و احساسات خود را شناسایی و به رفع مشکلات خویش اقدام نمایند و زمانی که می‌فهمند در رویارویی با مشکلات تنها نیستند احساس امنیت و آرامش می‌کنند (۳۹). مشکلاتی همچون ترس، عدم عزت نفس و کاهش مهارت‌های اجتماعی، مانع رشد خلاقیت و قابلیت‌ها در کودکان می‌شود. بنابراین وجود کلیدواژه‌های قصه‌گویی، داستان، کتاب، شعردرمانی، خلاقیت، ادبیات کودکان و ... در این خوشه نیز، بر اهمیت کتاب‌درمانی در پرورش خلاقیت، اصلاح نگرش‌ها، تغییر در رفتارها و پرورش استعدادها (۴۰) تاکید می‌کند. لذا بررسی در خصوص کارکرد کتاب‌درمانی در رفتار درمانی کودکان نیاز به بررسی بیشتر دارد تا تاثیر آن مورد تایید تحقیقات بیشتری قرار بگیرد. همچنین وجود مقوله‌های موجود در خوشه‌های «کتاب‌درمانی شناختی»، «کتاب‌درمانی خودیار»، «کتاب‌درمانی رشدی»، «افسردگی سالمندان» و «اضطراب فکری» نیز بیانگر سایر موضوعات مرتبط با تولیدات علمی حوزه کتاب‌درمانی هستند.

با نگاهی به میزان رخداد هم‌واژگانی (زوج هم‌واژگانی) در نقشه حوزه کتاب‌درمانی مشخص شد که اکثریت مطالعات کتاب‌درمانی موضوع افسردگی را مورد بررسی قرار داده‌اند. چرا که زوج واژگانی کتاب‌درمانی و افسردگی در این نقشه با ۱۵۳ هم‌رخدادی دارای بالاترین هم‌رخدادی بودند. پس از موضوع افسردگی، موضوع خودیاری و روان‌درمانی نیز از اهمیت بالایی در مطالعات کتاب‌درمانی برخوردار بودند. با توجه به یافته‌ها که مشخص شد حوزه افسردگی بیشترین موضوع مورد مطالعه در مطالعات کتاب‌درمانی بوده و همچنین با توجه به اینکه افسردگی بیشترین ارتباط را با مسائل روان دارد و با توجه به اینکه اکثریت مطالعات توسط حوزه روانشناسی منتشر شده به نظر می‌رسد که اکثریت مطالعات در خصوص اثربخشی کتاب‌درمانی بر روی مسائل مرتبط با افسردگی در حوزه روانشناسی مورد بررسی قرار گرفته است. موضوع افسردگی از مهم‌ترین مقوله‌هایی به شمار می‌رود که افراد به دلیل ناراحتی‌های ناشی از بار بیماری‌ها و سایر عوامل با آن دست و پنجه نرم می‌کنند، که در این مطالعه با توجه به تعداد رخداد بالای آن چنین به نظر می‌آید که کتاب‌درمانی یکی از روش‌های موفق در درمان افسردگی بوده و بسیاری از پژوهشگران برای درمان از آن بهره برده‌اند. در پژوهش سهامی و امینی‌منش اثربخشی کتاب‌درمانی بر استرس، اضطراب و افسردگی به اثبات رسیده است (۲۳). در نتایج سایر پژوهش‌ها از جمله پژوهش جوکار و همکاران (۴۱)، Gualano و همکاران (۲۸)، پژوهش Naylor (۲۹)، نتایج پژوهش Marrs (۳۱)، نیز اهمیت کتاب‌درمانی در درمان افسردگی را به خوبی بیان می‌کنند. بنابراین به نظر می‌رسد کتاب‌درمانی در کاهش علائم افسردگی در درازمدت موثر باشد و یک درمان سریع و مقرون به صرفه ارائه می‌دهد که می‌تواند مصرف داروها را کاهش دهد. اگر چه سایر مقوله‌ها از جمله خودیاری و روان‌درمانی نیز با کتاب‌درمانی در ارتباط هستند و روش‌هایی برای درمان هستند؛ اما طبق یافته‌ها این واژه‌ها دارای ارتباط بسیاری نیز با واژه افسردگی هستند، که این نوید را می‌دهند که اگر روان‌درمانی و خودیاری با تاکید بر کتاب‌خوانی و مطالب کتاب همراه باشند نیز در درمان افسردگی موثر خواهند بود. البته در مطالعات آتی مرتبط با کتاب‌درمانی نباید از موضوعات کم کارکرد این حوزه که به دلیل تعداد واژگان پایین در این مطالعه ذکر نشده‌اند (مانند شب ادارای، مشکلات جنسی، بی‌خوابی، بیماری‌هایی مانند سرطان، بی‌اشتهایی عصبی و غیره) غافل ماند.

بر اساس نتایج حاصل از مرکزیت رتبه، نزدیکی و بینابینی در این پژوهش می‌توان دریافت که سه مقوله موضوعی «کتاب‌درمانی»، «افسردگی» و «خودیاری» علاوه بر اینکه بیشترین تکرار در میان کلیدواژه‌ها را دارند، از نظر سه شاخص (مرکزیت رتبه، بینابینی و نزدیکی) نیز دارای ارزش بیشتری نسبت به سایر مقوله‌ها در نقشه هم‌واژگانی حوزه کتاب‌درمانی بودند. در واقع این مقوله‌ها موجب پیوند بین سایر گره‌ها در شبکه می‌شوند. علاوه بر این نقش حیاتی در شبکه دارند، و به‌عنوان یک شاخص قدرت کنترل‌کننده مستقیم و غیرمستقیم جریان اطلاعات در شبکه را بر عهده دارند. با توجه به نتایج مطالعه حاضر مشخص شد که موضوع کتاب‌درمانی غالب فکری پژوهشگران این حوزه و چارچوب اصلی مطالعات کتاب‌درمانی را شکل می‌دهد. در مطالعه Surulinathi و همکاران نیز بر ارزش واژه کتاب‌درمانی تاکید می‌کنند که با نتایج این مطالعه هماهنگی دارد (۲۰)، که به دلیل افزایش نرخ شیوع بیماری‌های مختلف، کمبود

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

متخصصان مجرب از سوی دیگر و گران بودن اغلب خدمات با کیفیت، استفاده از روش کتاب‌درمانی به‌عنوان یک روش ساده، ارزان و در دسترس باعث گردیده تا مطالعات در این زمینه رونق یابد. مطابق با پژوهش Monroy-Fraustro و همکاران که بر نقش کتاب‌درمانی در سلامت روان دست یافتند. هیچ‌گونه نقشه تدوین شده‌ای جهت انجام تحقیقات حوزه کتاب‌درمانی وجود ندارد (۲۶) و انجام این‌گونه تحقیقات بدون برنامه‌ریزی اصولی انجام می‌شود و هنوز ضرورتی جهت انجام چنین تحقیقاتی در جهان ایجاد نشده است.

بنابراین، یافته‌های تحقیق حاضر و نیز برخی از مطالعات پیشین، حاکی از آن است که کتاب‌درمانی به انسان کمک می‌کند تا با خواندن مشکلات دیگران، مشکلات خود را بشناسد و راه حل مسایل خود را بدون نیاز به دخالت سایرین بیابد و هیجانات خود را تخلیه کند (۲۵)؛ اما باید به این نکته نیز توجه داشت که در صورتی روش درمان به وسیله کتاب موفق خواهد بود که در فرد بیمار علاقه به کتاب و مطالعه وجود داشته باشد. همچنین محتوای کتاب باید متناسب با شرایط بیمار باشد تا به هنگام مطالعه بر او تاثیر بگذارد. لذا تا شرایط مطرح‌شده حاکم نباشد نمی‌توان از روش کتاب‌درمانی در درمان بیماری‌ها استفاده کرد. نقش کتابدار در این روش، نقشی تسهیل‌کننده است و زمانی اجرای کتاب‌درمانی بیش‌ترین تأثیرگذاری را خواهد داشت که یک کتابدار پزشکی یا بالینی به همراه تیم درمان و در کنار پزشک یا روان‌پزشک در اجرای فرایند کتاب‌درمانی مشارکت داشته باشد (۶). کتابدار با پایه‌ریزی فرهنگ مطالعه در یک شهر یا کشور می‌توانند تاثیر بسزایی در مطالعه افراد داشته باشد. در این زمینه ایجاد جلسات بحث و گفتگو در مورد کتاب‌های خوانده شده به صورت رسمی یا غیررسمی، استفاده از داستان یا شعر برای تشویق درمان‌جویان، نوشتن و یا تحریک احساسات و بحث در مورد آن‌ها و مواردی از این قبیل در اجرای کتاب‌درمانی موثر خواهد بود (۴۲). در نتیجه لازم است که جهت اجرایی کتاب‌درمانی موفق و دریافت نتایج مثبت، مدارس، مراکز مهد کودک، کانون‌های پرورش فکری و والدین با کتابداران در این امر همکاری نمایند تا علاقه به مطالعه از بدو دوران کودکی در افراد نهادینه شود.

با توجه به مباحث مطرح شده و همچنین مشخص شدن موضوعات پرکاربرد و کم کاربرد مورد پژوهش در مطالعات کتاب‌درمانی نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند سبب پیشرفت و تقویت مطالعات این حوزه موضوعی شود. انجام چنین تحقیقاتی علاوه بر آگاهی‌رسانی در خصوص زمینه‌های موضوعی انجام شده در این حوزه و جلوگیری از پژوهش‌های تکراری، فوائد استفاده از کتاب‌درمانی به عنوان روشی کارآمد و کم‌هزینه در درمان بیماری‌ها را مطرح نمود، همچنین روند ارائه‌شده در این مطالعه می‌تواند به سیاست‌گذاران، و سازمان‌های فعال در حوزه سلامت کمک نماید. بنابراین به نظر می‌رسد تدوین برنامه‌های اصولی و تعیین نقشه راهی جهت انجام تحقیقات این حوزه در جهان به‌خصوص در مراکز آموزش عالی توسط سازمان‌های متولی این حوزه امری ضروری باشد. لذا توصیه می‌شود:

- در برنامه‌های آینده در دانشگاه‌ها برنامه مدونی جهت انجام تحقیقات در حوزه کتاب‌درمانی تدوین گردد.
- توسط پژوهشگران تاثیر کتاب‌درمانی بر روی طیف وسیع‌تری از بیماری‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد.
- جهت آشنایی خانواده‌ها با اهمیت کتاب‌درمانی در رشد کودکان و نوجوانان، توسط مدارس، کتابخانه‌ها و سایر سازمان‌های حوزه سلامت اجتماع و خانواده؛ از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی و همچنین رسانه‌های اجتماعی برنامه‌های آموزشی برگزار گردد.
- به منظور ارائه تصویری از وضعیت ساختار توصیفی و محتوایی پژوهش‌ها، به انجام مطالعه‌ای در مورد انتشارات به زبان فارسی در پایگاه‌های داخلی و مقایسه آن با انتشارات جهانی این حوزه پرداخته شود.
- در تحقیقی مشابه مطالعات در زمینه کتاب‌درمانی در پایگاه پاپ مد (PubMed) مورد بررسی قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش، مسائل اخلاقی از جمله سرقت ادبی، انتشار یا تسلیم دوگانه و همچنین اصول محرمانگی در ارائه‌ی داده‌های پژوهش بطور کامل رعایت شده است.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از داوران محترم به خاطر ارائه‌ی نظرات راهگشا، صمیمانه سپاسگزاریم.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

References

1. Dehghani Ashkezari MR, Mahdikhani M. Drawing a scientific map of the brand field based on articles indexed in WoS scientific database. Caspian Journal of Scientometrics. 2021; 8(1): 70-80. Available at: http://cjs.mubabol.ac.ir/article-1-209-en.html [In Persian]
2. Osareh F, Heidari G, Zare Frashbandi F, Haji Zeinolabedini M, Horri A. From Bibliometrics to Webometrics: An Analysis of Principles, Perspectives, Rules, and Indicators. Tehran: Ketabdar Publication; 2009. [In Persian]
3. Floyd M, Scogin F, McKendree-Smith NL, Floyd DL, Rokke PD. Cognitive therapy for depression: a comparison of individual psychotherapy and bibliotherapy for depressed older adults. Behavior Modification. 2004; 28(2): 297-318.
4. Aliramezani H. Bibliotherapy: uncomplicated therapy. Scientific Quarterly of Central Library and Documentation Center of Kerman University of Medical Sciences. 2008; 1(1): 3-7. [In Persian]
5. Riahinia N, Azimi A. Fundamentals, theories and applications of bibliotherapy. Tehran: Chapar Publications; 2012. [In Persian]
6. Zare Farashbandi F, Salimi S. Bibliotherapy: Applications, Approaches, Roles. Health information management. 2014; 11(1): 124-34. Available at: http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/1584 [In Persian]
7. Zhang K, Wang Q, Liang QM, Chen H. A bibliometric analysis of research on carbon tax from 1989 to 2014. Renewable and Sustainable Energy Reviews. 2016; 58: 297-310.
8. Whittaker J. Creativity and conformity in science: Titles, keywords and co-word analysis. Social Studies of Science. 1989; 19(3): 473-96.
9. Chen X, Chen J, Wu D, Xie Y, Li J. Mapping the research trends by co-word analysis based on keywords from funded project. Procedia Computer Science. 2016; 91: 547-55.
10. Lee P-C, Su H-N. Investigating the structure of regional innovation system research through keyword co-occurrence and social network analysis. Innovation: Organization & Management. 2010; 12(1): 26-40.
11. Kumar S, Jan JM. Discovering knowledge landscapes: an epistemic analysis of business and management field in Malaysia. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2012; 65: 1027-32.
12. Hosseininasab SH, Makkizadeh F, Zalzadeh E, Hazeri A. The Thematic Structure of Papers on Depression Treatment in PubMed from 2005 to 2014. Journal of Health Information Management (Health Inf Manag). 2016; 13(5): 347-53. Available at: http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/2770 [In Persian]
13. Osareh F, Khademizadeh S, Torfipour S. Mapping and analyzing the scientific outcomes in autism spectrum disorder using lexical co-occurrence approach. Journal of Health Information Management. 2020; 16(5): 229-35. Available at: http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/3951/3743 [In Persian]
14. Hamdipour A, Atapour H, Zardary S. 50 years of research in the psychotherapy: a scientometric study. Journal of Modern Psychological Researches. 2020; 15(59): 87-108. Available at: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_11496_en.html [In Persian]
15. Tran BX, Ha GH, Nguyen DN, Nguyen TP, Do HT, Latkin CA, et al. Global mapping of interventions to improve quality of life of patients with depression during 1990-2018. Quality of Life Research. 2020; 29: 2333-43.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

16. Emami Z, Joulahi L, Okhovatian F, Shahrokhifarid R. Mapping the Scientific Outputs in the Field of Physiotherapy: A Co-Word Analysis. Journal of Clinical Physiotherapy Research. 2020; 5(3): e18.
17. Makkizadeh F, Hazeri A, Hosininasab S, Soheili F. Thematic analysis and scientific mapping of papers related to depression therapy in PubMed. Journal of Health Administration (JHA). 2016; 19(65): 51-63. Available at: http://jha.iums.ac.ir/article-1-2074-en.html [In Persian]
18. Lou Y-C, Lin H-F. Estimate of global research trends and performance in family therapy in Social Science Citation Index. Scientometrics. 2012; 90(3): 807-23.
19. Shanming Z, Changhua N, Hanrong W. A bibliometric analysis of research on the behavior therapy in China and its trend. Journal of Huazhong University of Science and Technology [Medical Sciences]. 2003; 23: 423-6.
20. Surulinathi M, Muthuraj A, Rajkumar T. Measuring the Research Productivity on Bibliotherapy: A Global Perspective.
21. Delghandi F, Riahi Nia N, Kadivar P, Sarami G. Meta analysis of effectievness of bibliotherapy on anxiety disorders and depression in children and adolescence. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences. 2019; 26(2): 233-45. Available at: http://jsums.medsab.ac.ir/article_1181.html?lang=en [In Persian]
22. Masomi L, VakiliMofrad H, Ghadimi A, Razavi Z, Fattahi A, Tanzadehpanah H. The Effectiveness of the Book on Improving the Treatment of Cancer Patients in Age B (7-9 Years). Journal of Academic librarianship and Information Research. 2020; 53(4): 1-1. Available at: https://jlib.ut.ac.ir/article_75877_en.html?lang=en [In Persian]
23. Sahami M, Amini-Manesh S. The Effectiveness of Bibliotherapy on Stress, Anxiety, and Depression in Women Referring to Shiraz Municipality Cultural Center, Iran. Health Information Management. 2019; 16(2): 82-87. Available at: http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/3875 [In Persian]
24. Delghandi F, Riahinia N, Kadivar P, Sarami G. The effectiveness of bibliotherapy studies in children and adolescents by meta-analysis. National Studies on Librarianship and Informaion Organization. 2018; 29(2): 51-75. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_2232.html [In Persian]
25. Kohan F, Toloei ghamari S. Investigating the role of books in the treatment of diseases. Strategic Studies in Humanities and Islamic Sciences. 2016; 3(1): 199-221. Available at: https://civilica.com/doc/704182/ [In Persisn]
26. Monroy-Fraustro D, Maldonado-Castellanos I, Aboites-Molina M, Rodríguez S, Sueiras P, Altamirano-Bustamante NF, et al. Bibliotherapy as a Non-pharmaceutical Intervention to Enhance Mental Health in Response to the COVID-19 Pandemic: A Mixed-Methods Systematic Review and Bioethical Meta-Analysis. Frontiers in public health. 2021; 9: Article 629872: 1-15.
27. Czernianin W, Czernianin H, Chatzipentidis K. Bibliotherapy: a review and perspective from Poland. Journal of Poetry Therapy. 2019; 32(2): 78-94.
28. Gualano MR, Bert F, Martorana M, Voglino G, Andriolo V, Thomas R, et al. The long-term effects of bibliotherapy in depression treatment: Systematic review of randomized clinical trials. Clinical psychology review. 2017; 58: 49-58.
29. Naylor EV. A five-minute bibliotherapy prescription as a physician-delivered treatment for depression. [PhD Thesis]. University of Nevada, Reno; 2008.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]

30. Frieswijk N, Steverink N, Buunk BP, Slaets JP. The effectiveness of a bibliotherapy in increasing the self-management ability of slightly to moderately frail older people. Patient education and counseling. 2006; 61(2): 219-27.
31. Marrs RW. A meta-analysis of bibliotherapy studies. American journal of community psychology. 1995; 23(6): 843-70.
32. Tajdaran M, Saeedi Moghadam Z, Ghanbari M, Cheragh Mollai L. Self-help treatment through books: reviewing therapists and clients comments. Journal of Psychological Studies. 2014; 10(3): 79-94. Available at: https://psychstudies.alzahra.ac.ir/article_1780_0.html?lang=en [In Persian]
33. Chung KKS, Hossain L, Davis J. Exploring sociocentric and egocentric approaches for social network analysis. Second International Conference on Knowledge Management in Asia Pacific. New Zealand: Victoria University of Wellington. 2005: pp.1-8. Available at: https://ro.uow.edu.au/infopapers/1967/
34. Frank O. Using centrality modeling in network surveys. Social networks. 2002; 24(4): 385-94.
35. Hanneman RA, Riddle M. Introduction to social network methods. University of California, Riverside; 2005. Available at: http://wiki.gonzaga.edu/dpls707/images/6/6e/Introduction_to_Social_Network_Methods.pdf
36. Erfanmanesh M, Basirian Jahromi R. The Co-authorship Network of the Articles Published in the National Studies on Librarianship and Information Organization Journal Using Social Networks Analysis Indexes. National Studies on Librarianship and Informaion Organization. 2013; 24(2): 76-96. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_72.html?lang=en [In Persian]
37. Zhang G, Liu L, Feng Y, Shao Z, Li Y. Cext-N index: a network node centrality measure for collaborative relationship distribution. Scientometrics. 2014; 101: 291-307.
38. Soheili F, Ossareh F. Concepts of centrality and density in scientific and social networks. National Studies on Librarianship and Informaion Organization. 2013; 24(3): 92-108. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_64.html?lang=en [In Persian]
39. De Vries D, Brennan Z, Lankin M, Morse R, Rix B, Beck T. Healing with books: A literature review of bibliotherapy used with children and youth who have experienced trauma. Therapeutic Recreation Journal. 2017; 51(1): 48-74.
40. Dirks K-L. Bibliotherapy for the inclusive elementary classroom. Senior Honors Theses & Projects. 2010: 237.
41. Jokar M, Baghban I, Ahmadi A. Comparison of the Effect of Face to Face Counseling and Cognitive Bibliotherapy in Reducing Depressive Symptoms. Iraninan Psychiatry and Clinical Psychology. 2006; 12(3): 270-6. Available at: http://ijpcp.iums.ac.ir/article-1-13-en.html [In Persian]
42. Khoeini S, Noruzi A, Fahimnia F. How to implement bibliotherapy from the perspective of information professionals and psychology professionals with an emphasis on the role of librarians. Studies on Library & Information Science. 2019; 11(1): 89-104. Available at: https://slis.scu.ac.ir/article_14578.html?lang=en [In Persian]

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1401.9.1.2.8]
[DOI: 10.22088/cjs.9.1.13]